

HZ. PEYGAMBER'İN (SAS) EĞİTİM METOTLARINDAN 'TÂLİM' KAVRAMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

A STUDY ON THE TEACHING CONCEPT OF THE PROPHET'S (PBUH) EDUCATIONAL METHOD

ARAŞTIRMA NOTLARI

MUHAMMED EMİN YILDIRIM

ÖZET

Kur'ân-ı Kerim'de açıkça ifade edilen Hz. Peygamber'in (sas) görevlerinden biri de *tâlim*dir. Bu çalışmada Hz. Peygamber'in (sas) *neleri tâlim* ettiği (içerik) ve *nasıl tâlim* ettiği (metod/yöntem), seçilen bazı ayet ve hadislerden hareketle genel hatları ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca *tâlim* ile ilintili olduğu düşünülen *tatbik*, *tedric*, *ta'dîl*, *tashih* ve *taltif* kavramları da Hz. Peygamber'in (sas) eğitim metodu bağlamında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, Muallim, Tâlim, Eğitim Metodu, Sahâbe.

ABSTRACT

One of The Prophet's (pbuh) duty that has insisted on in the Quran is teaching. Of course, all duties and responsibilities, authorities and limits, worth and value of the Messenger of Allah (pbuh) are very important to we ummah. Because we can establish the desired level of law between us as we learn them. But on the teaching issue it becomes more important and prepare the ground for a varied ties between us and this prophetic mission. Therefore, we will try to address this issue in this article. We will especially refer with examples to The Hz. Prophet's (pbuh) teaching, how Quran handled the teaching task and what the Messenger of Allah (pbuh) teach and how he do that.

Keywords: The Prophet (pbuh), Education, Method, Teaching, Teacher, Companions.

Giriş

“*N*itekim kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size kitabı ve hikmeti tâlim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik.”^[1]

Malum olduğu üzere tâlim kelimesi *ilim* kökünden gelir. *İlim*, Kur’ân’ın en fazla kullandığı köklerden birisidir. Kur’ân-ı Kerim ilim kökünden türeyen 750 kullanıma içerisinde yer vermektedir.^[2] Bu kadar yoğunlukta bir kullanımın Kur’ân’da olmasının en temel sebebi Kur’ân’ın ilmi ne kadar önemseydiğini göstermektedir.

İlim kelimesinin ne anlama geldiğine dair onlarca tarif şuan elimizdeki kaynaklarda mevcuttur. Bu tariflerin hepsine elbette burada değinmeyeceğiz. Bunlardan iki tanesini burada aktaracağız. İlki İbn Fâris’in (v.395/1004) verdiği tariftir. Kûfe dil mektebine mensup önemli bir dil ve edebiyat âlimi olan ve Arap dilinde ciddi bir otoritesi bulunan İbn Fâris *ilim* kelimesine şöyle bir anlam verir: يدل على أثر شئ يتمي به عن غيره “İlim, bir şeyi, kendisi sayesinde, ondan olmayan başka bir şeyden ayıran belirti, iz, işaret, alemet ve eserdir.”^[3]

Râğıb el-İsfahânî (v.465/ 1072) ise şöyle bir tarif verir: إدراك الشئ بحقيقته “Bir şeyi hakikati ile idrak etmek.”^[4]

Bu iki tanımda dikkatimizi çeken *belirti, iz, işaret, alamet, eser ve idrak* kelimelerini alt alta

[1] Bakara 2/151.

[2] Abdülbaki, Muhammed Fuad, *el-Mu’cemü’l-müfhehes li elfâzi’l-Kur’ân-ı Kerim*, Darü’l-Hadis, Kahire 1417/1996, s. 576-591.

[3] İbn Fâris, Ebû’l-Hüseyin Ahmed Fâris b. Zekeriyâ, *Mu’cemü’l-mekâyisu fi’l-lügâ*, Darü’l-Fikr, Beyrut 1415/1994, s. 689.

[4] el-İsfahânî, Râğıb, *Müfredâtü elfazi’l-Kur’ân*, Darü’l-Kalem, Dımaşk 1423/2002, s. 580.

yazalım; sonra şöyle bir soru soralım: Bu ifadelerin işlevsel alana dönüştürülmesi, yani onlarla amel edilmesi nasıl olmalıdır? İşte bu sorunun cevabı; “*tâlim*”dir. Demek ki tâlim; ilmin aktarılması, yaşanılması, öğretilmesi, eğitilmesi ve yaşatılması ile alakalıdır. Zaten *tâlim* kelimesinin Türkçe gündel kullanımında kast edilen manada eğitim ve öğretimin birlikte olduğu bir kavramı ifade etmektedir

Bu tanımlardan şöyle bir netice daha çıkarabiliriz. Bir yerde tâlimin olabilmesi için en az iki şuurlu şahsın olması gerekir. Çünkü tâlim, *muallim* ve *muteallim* yani hoca ile talebe arasında olabilecek bir eylemdir. Dolayısı ile Hz. Peygamber (sas) için tâlim vazifesini konuştuğumuz zaman, onun nübüvvet ve risaletten kaynaklanan özelliklerine dikkat çekmiş oluruz. Vahyin/Kur’ân’ın tek başına muallim olmadığını, olamayacağını; ama Hz. Peygamber’in (sas) Kur’ân ile bu muallimlik görevini yerine getirebileceğini de söylemiş oluruz.

2. Muallim Olarak Gönderilen Bir Peygamber (sas)

Hz. Peygamber (sas), gönderiliş gayesini izah ederken açık bir şekilde muallim olarak gönderdiğini söylemekte ve bir yönü ile tâlim görevine dikkat çekmektedir. İbn Mâce ve Dârimî’de geçen bir hadiste: “*Ben sizlere ancak bir muallim olarak gönderildim.*”^[5] demektedir.

Müslim’in *Sahih*’inde geçen bir hadiste ise Hz. Peygamber (sas) muallimlik yönünü şöyle ifade etmektedir: “*Allah beni zorlaştırıcı ve başkalarının hatalarını arzu eden değil, bir muallim ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi.*”^[6]

Sahâbeden ilim sahasında ciddi bir ağırlığı olan Abdullah b. Amr (ra) yukarıda aktardığımız hadisin sebab-i vürûduna dair bir bilgiyi bizlere nakleder. Der ki: “Bir gün evinden çıkıp mescide gelen Allah Resûlü (sas), orada halka olmuş iki gruptan birisinde Kur’ân okunup dua edildiğini, diğerinde ise ilim öğrenildiğini ve ilim öğretildiğini gördü. Resûlullah (sas): “*Her biri hayır üzeredir. Şunlar Kur’ân okuyorlar ve Allah’a dua ediyorlar; Allah dilerse onlara istediklerini verir, dilerse vermez. Bunlar da ilim öğreniyorlar ve ilim öğretiyorlar. Ancak ben bir muallim olarak gönderildim.*” buyurarak ilim halkasını tercih etti ve gidip onların yanına oturdu.”^[7] Efendimiz’in (sas) bura-

[5] İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *es-Sünen*, Müessesetü’r-Risale, Dımaşk 1434/2013, “Mukaddime”, 17; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl, *es-Sünen*, Darü’l-Hadis, Kahire 1420/2000, “Mukaddime”, 32.

[6] Müslim b. el-Haccac, Ebû’l-Hüseyn, Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi’u’s-Sahih*, Müessesetü’r-Risale, Dımaşk 1435/2014, “Talâk”, 29.

[7] İbn Mâce, “Mukaddime”, 17; Dârimî, “Mukaddime”, 32.

daki sözleri ve fiili uygulamaları tâlim görevinin O'nun (sas) dünyasındaki yerini anlamamız açısından önemlidir.

Hz. Peygamber'in (sas) muallimlik vasfına her daim şahit olan sahâbe, Resûlullah'ın (sas) nasıl bir muallim olduğunu birçok rivayette bizlere beyan ederler. Onlardan bir tanesi Medineli gençlerden biri olan Muâviye b. Hakem'in (ra) şu sözleridir: *"Allah Resûlü'nün yolunda canım feda olsun, ben ondan önce de ondan sonra da ondan daha güzel bir muallim görmedim."*^[8]

Muâviye b. Hakem'in bu sözüne benzer bir tespiti, fasılasız on yıl Resûlullah'ın (sas) terbiyesinde yetişen ve birçok hâdiseye bizzat şahit olan Enes b. Mâlik (ra) şöyle yapar: "Ben kendisine (Resûlullah'a) seferde ve hazarda hizmet ettim. Vallahi, yaptığım bir şeyden dolayı bana: *"Bunu niçin böyle yaptın?"* Yapmadığım birşeyden dolayı da: *"Bunu niçin şöyle yapmadın"* dedi. Bana hep şefkatle davrandı."^[9]

Sahâbenin genç simalarından olan Ebû Rifâa, kendisinin Medine'ye ilk geldiği anlarını bize şöyle anlatıyor: "Mescide girdiğim zaman Resûlullah (sas) minberde insanlara bir şeyler anlatıyordu. O'nun (sas) konuşmasını bitirmesini beklemeden: *"Dini hakkında hiçbir şey bilmeyen garip bir adam geldi, dinini sorup öğrenmek istiyor."* dedim. Benim bu talebimi duyar duymaz, Resûlullah (sas) minberden indi, yanıma geldi, O'na ayakları demirden olan bir sandalye getirildi, o sandalyeye oturarak bana İslam hakkında bazı şeyler anlattı. Bana anlattıkları bitince, tekrar minberine çıktı ve kaldığı yerden konuşmasına devam etti."^[10]

Aktardığımız bu rivayetler, Hz. Peygamber'in (sas) muallimlik vasfını anlama bakımından önemli ipuçlarını barındırmaktadır.

3. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in Tâlim Görevi

Kur'ân-ı Kerim, Hz. Peygamber'in (sas) nübüvvet öncesi hayatına vurgu yaparken önemli bir hakikate şöyle değinir: *"İşte böylece sana da emrimizle Kur'ân'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erdirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin."*^[11]

[8] Müslim, "Mesâcid", 33.

[9] Müslim, "Fedâilü's-sahâbe", 13; Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali b. Musa, *Delâilü-n-nübüve*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1405/985, I, 412.

[10] Müslim, "Cum'a", 60; Nevevî, Ebû Zekerîyya Yahya İbn Şerafeddin, *Şerhu sahihü Müslim*, Darü'l-Ma'rife, Beyrut, 1417/1999, VI, 403.

[11] Şûrâ 42/52.

Yine birkaç ayette Efendimiz'in (sas) ümmî olduğu bilgisine yer verilir.^[12] Ankebût sûresinde ise okuma-yazma bilmediği açıkça beyan edilir: “Ey Resulüm! Sen vahyimizden önce kitap okuyan veya yazı yazan bir insan değildin; eğer böyle olsaydı, batıl iddia peşinde olanlar şüphe edebilirlerdi.”^[13]

Bu bilgileri bize veren Aziz Kitabımız, peygamberlikle birlikte Efendimiz'in (sas) artık Allah (cc) tarafından vahiyle özel bir eğitime tabi tutulduğunu, tabir caiz ise mualliminin Allah (cc) ve vahyin emin meleği Cebrail (as) olduğunu belirtir.

“Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir guruh seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitab'ı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur.”^[14]

Hepimizin çok iyi bildiği Necm sûresinin ilk ayetlerinde de bu hakikate şöyle vurgu yapılır: *Battığı zaman yıldız andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtila inanmadı; o, arzusuna göre de konuşmaz. O (bildirdikleri) vahyeditenden başkası değildir. Çünkü onu güçlü kuvvetli ve üstün yaratılışlı biri (Cebrail) öğretti...*^[15]

Hz. Peygamber'in (sas) tâlim görevine bizzat işaret eden ayetlere gelince ilk olarak, Hz. İbrahim'in duasında yer alan şu ayeti örnek olarak verebiliriz: “Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin ayetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti talim edecek/öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin.”^[16]

Yine Bakara sûresi 151. ayeti, Hz. Peygamber'in (sas) tâlim görevine şöyle değinir: “Nitekim kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size kitabı ve hikmeti tâlim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik.”^[17]

Âl-i İmrân sûresinde ise daha açık bir üslup ile tâlim görevinin kapsamı ve Hz. Peygamber'in (sas) gönderilmesinin ümmete nasıl büyük bir nimet olduğu hakikati şöyle vurgulanır: “Andolsun ki içlerinden, kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkârdan) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti tâlim eden/öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, müminlere

[12] A'raf 7/157, 158; Cuma 62/2.

[13] Ankebût 29/48.

[14] Nisâ 4/113.

[15] Necm 53/1-6.

[16] Bakara 2/129.

[17] Bakara 2/151.

büyük bir lütüfta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler.”^[18]

4. Allah Resulü (sas) Müminlere Neleri Tâlim Etmiş/Öğretmiştir?

Hiz. Peygamber’in (sas) tâlim görevini daha iyi anlamak adına iki önemli soruyu sormak zorundayız. Bu iki soru şudur:

a. *Allah Resûlü (sas) müminlere neleri tâlim etmiş/öğretmiştir?*

b. *Allah Resûlü (sas) bu tâlimi nasıl yapmış, nasıl uygulamıştır?*

İlk soru biraz meselenin mahiyetini anlamamızı kolaylaştıracak, ikinci soru ise usûl ve üslup açısından nebevî örneği bizlere öğretecektir. Ayrıca bu iki soruya verilecek doğru cevaplar, bugünün muallim ve talebelerine de çok önemli mesajlar verecektir. İlk sorunun cevabına yönelik şu beş hususu ele alacağız:

1.1. Kendisine vahyedileni insanlara ulaştırmak ile murad-ı ilahiyeyi tâlim etmiştir.

Hiz. Peygamber’in (sas) özelde müminlere genelde tüm insanlığa tâlim ettiği ilk şey, elbette vahiydir. O (sas) *tebliğ* görevinin bir gereği olarak vahyi muhataplara ulaştırmış, *tebyin* görevinin bir gereği olarak o vahyi açıklamış, iyice anlaşılır kılmış, *tâlim* görevinin bir gereği olarak da o vahyi muhataplarına iyice öğretmiştir. Bazen sözlü bazen fiili adımlarla vahyi muhataplarının dünyasına taşımıştır.

Burada biz ayrıca Allah’ın (cc) muradı vurgusunu yaptık, bunun sebebi ne gelince; murad-ı ilahî önemli bir bahistir. Bir sözden, bir amelden ya da bir sükûttan tam anlamı ile ne murad edilir, bunu ancak o amelin sahibi bilebilir veya onun bu bilgiyi paylaştığı kimse varsa o bilebilir. Elbette mesele Allah’ın (cc) kelâmı Kur’ân olunca, Kelâm’ın sahibinin muradını en iyi bilen Resûlullah (sas) olacağı için ancak O’nun (sas) beyanları ile murad-ı ilahî anlaşılabilir.

Bu ifadeleri anlayabilmek için bir örnek vermek gerekirse, Adî b. Hâtim et-Tâî’nin (v. 67/686) (ra) şu hatırasını verebiliriz: “Boynumda altından bir haç olduğu halde Resûlullah’ın (sas) huzuruna vardım. Beni öyle görünce: “*Buda ne oluyor Ey Adî! Çıkar at o boynundakini!*” dedi. Ben de hemen çıkarıp, attım. Daha sonra Resûlullah (sas) şu ayeti okudu: “*(Yahudiler) Allah’ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını); (Hristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesîh’i (İsa’yı) rabler edindiler. Hâlbuki onlara ancak tek ilâha kulluk etmeleri emrolundu.*”

[18] Âl-i İmrân 3/164.

O'ndan başka ilah yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır."^[19] Bu ayeti duyunca Resûlullah'a (sas) dedim ki: "Ya Resûlullah! Biz ne rahiplerimizi ne de Meryem oğlu İsa'yı kendimize rabler edinmiş değildik? Burada Allah'ın muradı nedir ki böyle bir ifade kullanmıştır?" Benim bu soruma karşılık Resûlullah dedi ki: "Evet, onlar ayette adı geçenlere ibadet etmiyorlardı. Ancak onlar (rahipler, din adamları) kendilerine bir şeyi helal kıldıkları zaman onu helal olarak kabul ediyorlardı. Haram kıldıkları zamanda onu haram olarak kabul ediyorlardı. Böyle yapmakla din adamlarını kendilerine rabler edinmiş oluyorlardı."^[20]

İşte bu örnek üzerinden de anlaşılacağı gibi, murad-ı ilahîyi Hz. Peygamber (sas) bazen sorulan sorular üzerine bazen kendi duyduğu ihtiyaç üzerine muhataplarına açıklıyor, böylece o konuyu *tâlim* etmiş oluyordu.

1.2. "Hikmet"i tâlim etmiştir.

Kur'ânî bir kavram olan hikmet, ilahî kelam içerisinde altısı Bakara sûresinde olmak üzere^[21] tam 20 yerde geçmektedir.^[22] Rabbimiz, daha önce de değindiğimiz üç ayette^[23] Hz. Peygamber'in (sas) *Kitab*'ın yanında bir de *Hikmet*'i müminlere öğretmek yani *tâlim* ettirmek gibi bir vazifesinin olduğuna da ayrıca bildirmektedir.

Nedir hikmet? Çok geniş anlamları ve mesajları olan bu kavramın detaylı anlatımlarını kaynaklara havale ederek,^[24] burada bir anlamına değineceğiz. *Hikmet, ilim ve amelde sağlamlılıktır; bir başka deyişle sözde ve işte isabet etmektir.*^[25]

Bu hakikati unutmadan, burada cevap aramamız gereken soru şu olmalıdır: Allah Resulü'nün (sas) hikmet tâlimini nasıl anlamalıyız?

Bu konuda da çok şey söylenebilir, ama üç temel noktada özetlersek şunları söyleyebiliriz:

a) Efendimiz (sas) Kur'ân ile Rabbimizin mesajlarının lafzî anlamlarını, hikmet ile ise maksadını tâlim ettirmiştir.

[19] Tevbe 9/31.

[20] Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Ebî İsa, *el-Camiu's-sahih* (Sünenü't-Tirmizî), Müessesetü'r-Risale, Dimaşk 1434/2013, "Tefsir", 10; Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebîbekr b. Ferah, *el-Câmi'u li ahkâmi'l-Kur'ân*, Darü'ş-Şab, Kahire 1372/1952, VIII, 198.

[21] Bakara 2/129, 151, 231, 251, 269, 269.

[22] Abdülbaki, *el-Mu'cemü'l-Müfehres*, s. 262.

[23] Bkz. Bakara 2/151, Âl-i İmrân 3/164; Cum'a 62/2.

[24] Bkz. Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, (Sad.: İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusreddin Bolelli, Abdullah Yücel), Azim Dağıtım, İstanbul 1992, II, 204-220.

[25] Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, I, 409.

b) Efendimiz (sas) Kur’ân ile Rabbimizin anlattıklarını, hikmet ile ise anlatmak istediklerini tâlim ettirmiştir.

c) Efendimiz (sas) Kur’ân ile Rabbimizin istediklerini, hikmet ile ise istediklerinin nasıl olacağını, nasıl yaşanılacağını tâlim ettirmiştir.

1.3. İbadetin/Kulluğun usûl ve esaslarını tâlim etmiştir.

Kulluk için yaratılan insana,^[26] Hz. Peygamber (sas) mutahhar hayatı ile bu kulluğun nasıl yapılacağını en ince ayrıntılarına kadar göstermiş ve öğretmiştir. İtikattan amele, ibadetlerden ahlaka, sosyal hayattan ferdi hayata, kısacası hayatın tüm alanlarında Allah (cc) neyden razı olursa, hangi ameli kabul ederse, neyden hoşnut olmayacaksa ve neyi kabul etmeyecekse hepsini ilk talebeleri olan sahâbeye öğretmiş, onlar da köprü ve kilit nesil olarak arkalarından gelenlere bu bilgileri miras olarak ulaştırmışlardır.

Hz. Peygamber (sas): “*Cennetin anahtarı namaz, namazın anahtarı ise abdesttir.*”^[27] diyerek abdestin değerini beyan etmiş; “*Temiz toprak, on sene boyunca su bulamasa bile, Müslüman’ın abdest suyu gibi olur.*”^[28] buyurarak, su olmadığı zamanlar ne yapılması gerektiğini göstermiştir.

“*Beni nasıl namaz kılıyor görüyorsanız siz de öylece kılın!*”^[29] diyerek, ümmetine namazın nasıl kılınacağını gösteren Efendimiz (sas); “*Haccın menâsiklerini benden alınız!*”^[30] beyanıyla İslam’ın beş temel şartından biri olan haccın nasıl yerine getirileceğini fiili olarak göstermiştir.

“*Sahura kalkın. Çünkü sahurda bereket vardır.*”^[31] diyerek, İslam ümmetinin orucunun sahurlu olduğunu beyan ederken; “*Yalamı ve yalana göre hareket etmeyi terketmeyenin yemeyi ve içmeyi bırakmasına Allah’ın ihtiyacı yoktur.*”^[32] uyarısı ile kâmil orucun nasıl olacağını öğretmiştir.

Yine; “*Zekât kişinin Müslümanlığının bir delilidir.*”^[33] diyerek zekâtın din binasındaki yerini; “*Üzerinden bir yıl geçmeyen mal zekâta tabi değildir.*”^[34] beyanıyla

[26] “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” Zârîyat 51/56.

[27] Tirmizî, “Tahâret”, 1.

[28] Nesaî, Ebû Abdurrahman, Ahmed b. Şuayb, Sünen en-Nesaî, Müessesetü’r-Risale, Dımaşk 1435/2014, “Tahâret”, 203.

[29] Buhârî, Muhammed b. İsmail, Ebû Abdullah, *Sahih el-Buhârî*, Müessesetü’r-Risale, Dımaşk 1436/2015, “Ezân”, 18.

[30] Müslim, “Hac”, 51.

[31] Müslim, “Sıyâm”, 45.

[32] Buhârî, “Savm”, 8.

[33] İbn Mâce, “Tahâret”, 5.

[34] İbn Mâce, “Zekât”, 5.

da meselenin nasıl uygulanacağı konusunda önümüzü aydınlatmıştır.

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber (sas) sadece burada örnek olarak verdiği-miz İslam'ın en temel şartlarında değil, hayatın tüm alanlarında kulluğun nasıl yapılacağını bizlere sözlü ve fiili olarak öğretmiştir.

1.4. Değerlerin konum ve sıralamasını tâlim etmiştir.

Hız. Peygamber (sas) *tâlim* görevinin bir gereği olarak, ümmetine neye, ne kadar, nereye kadar değer verilmesi gerektiğini öğreterek, bir yönü ile müminin değerler sıralamasını inşa etmiştir. Malum olduğu üzere neye derken meselenin mahiyetini, ne kadar derken ölçüsünü, nereye kadar derken sınırını ortaya koymuş oluruz. Bu üç alan sadece teoriden değil, ancak pratikten yani birinin fiili rehberliği ve refakati ile doğru bir şekilde anlaşılabilir.

Herkes her şeye bir şekilde değerler yüklüyor, kıymet biçiyor. Aslında burada en önemli olan husus bir şeye Allah'ın (cc) ne kadar değer biçtiğidir. Peki, biz Allah'ın (cc) biçtiği bu değer ne olduğunu nereden öğreneceğiz? Elbette ki teorik olarak Kur'ân'dan, nasıl hayata aktarılacağını ise Efendimiz'in (sas) hayatından öğreneceğiz. Çünkü o hayat Allah'ın (cc) gözetimindeki bir hayattır, o hayat Allah'ın (cc) baktığı yerden meselelere bakan bir hayattır, o hayat Allah'ın (cc) değer verdiği kadar varlığa değer veren bir hayattır.

Bu konuda bir örnek vermek gerekirse modern zamanlarda yaşayan biz Müslümanların her gün biraz daha yıprattığı ve çoğu zamanlar ise tamamen kopardığı akrabalık bağlarının tesisi ve muhafazası konusunda Hz. Peygamber'in (sas) söz ve uygulamalarını verebiliriz. Efendimiz (sas) bir ömür boyu sıla-ı rahmin ehemmiyet ve değerinden bahsetmiş, Allah'ın (cc) bu konuda kulundan beklediklerini en ince ayrıntılarına kadar beyan etmiş, kendisi de bunun ortaya konması noktasında en güzel örnek olmuştur.

Bir hadislerinde Hz. Peygamber (sas): "*Akraba ile ilişkisini kesen, cennete giremez.*"^[35] derken, bir başka hadislerinde ise: "*Sevabı dünyada iken verilecek iyilik, başkalarının dertleri ile ilgilenmek ve akraba ile bağları korumaktır. Cezası dünyada iken verilecek kötülük ise haddi aşarak azgınlık yapmak ve akraba ile ilişkileri kesmektir.*"^[36] buyurmaktadır. Bu beyan ve uygulamaları ise sıla-ı rahmin müminin dünyasında olması gereken yeri göstermiş, böylece değerler sistemini Allah'ın (cc) razı olacağı şekilde tesis etmiştir. Bundan do-

[35] Buhârî, "Edeb", 11; Müslim, "Birr", 19.

[36] İbn Mâce, "Zühd", 23; Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi, es-Sicistani, es-Sünen Ebî Dâvûd, Müessesetü'r-Risale, Dımaşk 1434/2013, "Edeb", 43.

layı Efendimiz (sas) bize ne öğretmiştir soruna verilecek cevaplardan birisi; “Neye, ne kadar, nereye kadar değer verilmesi gerektiğini öğretmiştir!” olmalıdır.

1.5. Dünya ve ahiret dengesinin nasıl olması gerektiğini öğretmiştir.

Dünya-ahiret dengesinin tesisi gerçekten çok zordur. Zor olduğu için bu işin dengesinin kurulması, peygamberlerin gönderiliş gayelerinden bir tanesi olmuştur. Bilindiği üzere peygamberlerin gönderiliş gayelerini beş kavramda özetlemek mümkündür. Bunlar:

1. Kulluk
2. Tebliğ
3. Güzel Örnek
4. Dünya-Ahiret dengesini kurmak ve göstermek
5. İtiraz kapılarını kapatmak

Bu beş temel gayeden bir tanesi görüldüğü gibi dünya-ahiret dengesinin tesisidir. Hatırlanacağı üzere Kur’ân-ı Hâkim, dünya-ahiret dengesini tesis etme ve bir yönü ile değerler sıralamasını belirleme için iki sınıf insandan bahseder. Bu iki sınıf insandan ilki, dünyayı ahiretin önüne alan ve her daim dünya öncelikli yaşayanıdır. Onun duası şöyledir: “...*Ey Rabbimiz! ‘Bize dünyada iyilik ver’ derler. Böyle kimselerin ahiretten hiç nasibi yoktur.*”^[37]

Bu ayetin arkasında gelen ayet, ikinci sınıf insandan bahseder ve olması gerekenin böyle olduğunu ifade eder: “*Onlardan bir kısmı da: ‘Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!’ derler.*”^[38] Bu hakikatten sonra dünya-ahiret iyiliğini isteyen, ama ahiret öncelikli yaşayan insanın ne kazanacağından da şöyle bahseder: “*İşte onlar için, kazandıklarından büyük bir nasip vardır. (Şüphesiz) Allah’ın hesabı çok süratlidir.*”^[39]

Bu ayetlerde ortaya konan dünya-ahiret dengesine dair Hz. Peygamber (sas) hayatı boyunca defaatle beyanlarda bulunmuş ve fiili rehberlikler yapmıştır. Sahâbeden bazıları, okudukları Kur’ân ayetlerinden etkilenip dünyadan el-etek çektiklerinde onları uyarılmış; “*Ben sizin için güzel bir örnek değil miyim?*”^[40] diyerek onları itidal çizgisine çağırılmış, bazen bu çizgiyi

[37] Bakara 2/200.

[38] Bakara 2/201.

[39] Bakara 2/202.

[40] Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, el-Mektebetü'l-İslami, Beyrut 1413/1993, VI, 226.

dünya tarafına çekip, ahireti ihmal edenlere: “*Dünyada garip bir yolcu gibi ol!*”^[41] uyarısında bulunmuştur. İşte bundan dolayı diyoruz ki, Hz. Peygamber (sas) tâlim görevinin bir gereği olarak kurulması ve devam ettirilmesi en zor olan dünya ve ahiret dengesinin nasıl olması gerektiğini öğretmiştir.

4. Allah Resulü (sas) Tâlim Görevini Nasıl Yapmış, Nasıl Uygulamıştır?

Tâlim meselenin mahiyetine dair bazı noktalara değindik. Meselenin nasıllığına gelince, bu alan işin yöntem ve usûlüdür. Bu konu oldukça önemlidir. Aslında işin nasıllığını konuşmak bir yönü ile ‘Allah Resulü’nün (sas) Eğitim ve Öğretim Metodu’ konusunu konuşmaktır. Bu ise oldukça geniş bir mevzu olduğu için meseleyi burada beş kavram üzerinden hareketle özetlemeye çalışacağız. Bu beş kavram şunlardır:

1. *Tatbik*
2. *Tedric*
3. *Ta’dil*
4. *Tashih*
5. *Taltif*

Birer birer bu kavramları ele alalım ve detaya girmeden bazı örneklerle konuyu anlamaya çalışalım.

4.1. Tatbik

Tatbik, fiili olarak göstermek, uygulama ile öğretmek, istediklerini muhataba yansıtmaktır. Allah Resûlü (sas) öğretmek istediği şeyleri, yani tâlime konu olan meseleleri bizzat yaşayarak hayatı ile göstererek öğretmiştir. Hz. Peygamber (sas) böyle yaparak hem meselenin karşı tarafta daha iyi anlaşılmasını sağlamış hem de sonradan ortaya çıkması muhtemel olan ihtilafların çözüm yollarına işaret etmiştir.

Hz. Peygamber’in (sas) tatbik sahasında ortaya koyduğu örnekler oldukça fazladır. Biz burada sadece iki örnek vermek istiyoruz. Bu örneklerden ilki abdestin nasıl alınacağı yönündeki rivayettir. Malumunuz, Kur’ân-ı Kerim abdestin nasıl alınacağına dair açık bir beyanda bulunur.^[42] Ancak bu ayete rağmen, sahâbe yine de Hz. Peygamber’in (sas) rehberliğine ihtiyaç duyarlardı. Amr b. Şuayb’ın dedesinden rivayet ettiğine göre; “Adamın biri geldi ve: ‘Ya Resûlullah! Abdest nasıl alınır?’ diye sordu. Efendimiz (sas) ona

[41] Tirmizi, “Zühd”, 25.

[42] “*Ey İnananlar! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi, -başlarınızı meshedip topuk kemiklerine kadar ayaklarınızı yıkayın...*” Mâide 5/6.

abdestin nasıl alınacağını anlatabilirdi, ama anlatmadı. Bir kap su istedi; kollarını yukarıya doğru sıvazladı ve ‘beni izle’ diyerek, güzelce bir abdest aldı. Bitirince o adama döndü ve dedi ki: “İşte abdest böyle alınır. Bundan eksik ya da fazla yaparsan yanlış yapmış olursun.”^[43] Hz. Peygamber’in (sas) abdest konusundaki bu tatbikinden hem orada bulunan sahâbîler, hem de soru sahibi olan sahâbî oldukça istifade etmiştir. Fiili uygulama akıllarda daha iyi yer tuttuğu için, Efendimiz (sas), özellikle bu yöntemi tercih etmiştir.

İkinci örneğimize gelince; bu örneğimizi, namaz vakitleri konusundan vereceğiz. Süleyman b. Bürde babasından naklettiğine göre, adamın biri Hz. Peygamber’e (sas) geldi ve beş vakit namazın zamanlarını sordu. Allah Resulü (sas) o zata vakitleri tek tek anlatabilirdi, ama öyle yapmadı; Cebrail’den öğrendiği gibi yapmak istedi. Adama dedi ki: “İki gününü bizim yanımızda geçir, namaz vakitlerini iyice öğrenirsin.” Adam da “tamam” dedi. Efendimiz (sas) ilk gün beş vakit namazı ilk vakitlerinde kıldırdı. İkinci gün beş vakit namazı en son vakitlerinde kıldırdı. İkinci gün yatsı namazını son vaktinde kıldırınca Efendimiz (sas) cemaatine döndü ve dedi ki: “Namaz vakitlerini öğrenmek isteyen şahıs burada mı?” O şahıs hemen öne atıldı: “Evet Ya Resûlullah! Buradayım” dedi. Efendimiz (sas) o şahsa dedi ki: “İşte namaz vakitleri gördüğün vakitlerdir; namaz bu vakitler arasından kılınır?” Adam büyük bir memnuniyet içerisinde: “Anladım Ya Resûlullah!” dedi.^[44] İşte verdiğimiz bu iki örnek ve burada aktaramadığımız pekçok örnek bize Efendimiz’in (sas) tâlim görevini bizzat tatbik ederek nasıl uyguladığına dair ipuçları vermektedir.

4.2. Tedric

Hz. Peygamber’in (sas) tâlim görevini yerine getirirken uyguladığı yöntemin ikincisi tedricdir. Tedricilik; Kur’ân’ın Allah Resulü’ne (sas) öğrettiği çok önemli bir usûldür. Efendimiz (sas) bunu Kur’ân’dan çok iyi öğrendiği için, O da muhataplarına bazı şeyleri tâlim ederken bu yöntemden istifade etmiştir. Tedriciliğin ne kadar önemli olduğuna dair Tercümânü’l-Kur’ân olan İbn Abbas’ın Âl-i İmrân sûresi 79. ayet bağlamında söylediği bir sözü burada aktarmamız yerinde olacaktır. O ayette Rabbimiz şöyle buyurur: “Öğretmekte ve okuyup, okutmakta olduğunuz kitap sayesinde rabbaniler olunuz.”^[45]

[43] Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 52.

[44] Müslim, “Mesâcid”, 176.

[45] Âl-i İmran 3/79.

Ayette geçen Rabbani âlimler ifadesini İbn Abbas şöyle açıklar: “*Rabbani âlim, insanlara büyük ilimlerden önce, küçük ilimleri öğreten kimsedir.*”^[46] Bu ifadeyi şöyle de anlamak mümkündür: İnsanlara akılları ölçüsünde konuşmak, tarabilecekları seviyeyi gözetmek, algılayabilecekleri meseleleri sunmaktır. Bu hususta Hz. Peygamber'in (sas) son derecede dikkatli davrandığı görülmektedir. Allah Resûlü'nün bu konudaki yaklaşımını şu şekilde özetleyebiliriz

1- Meseleleri basitten zora doğru anlatırdı. Önce basit olanları söyler, muhataplarının algılarının açılmasını ister, sonra yavaş yavaş meseleleri zorlaştırırdı.

2- Hz. Peygamber (sas) ön bilgiden gayeye doğru yürürdü. Önce anlatmak istediği şeye bir zemin hazırlar, birkaç cümle ile ne anlatacağına dair bir ön bilgi vermek suretiyle muhatapta ilgi ve merak uyandırır, daha sonra asıl gayesini ikrar ederdi.

3- Müşahhastan mücerrede doğru hareket ederdi. İşin başında muhataplarının hissedeceği, göreceği, söylenince algılayabileceği meselelerle başlar, sonra yavaş yavaş bir irtifa kaydederek, işi mücerretleştirirdi; yani somuttan soyuta doğru yürürdü.

Bunları nasıl yaptığına dair Allah Resûlü'nün (sas) bereketli hayatında birçok örnek bulmak mümkündür. Bu konuda da iki örnek aktaralım:

Allah Resûlü'nün (sas) mübarek ellerinde yetişen genç sahâbilerden biri de Cündeb b. Abdullah'tır. Bu güzel sahâbî der ki: “*Biz Resûlullah'ın (sas) yanında yetişen bir grup gençtik. Çoğumuz O'nun yanında ergenliğe ulaştı. Biz O'ndan Kur'an'ı öğrenmeden önce imanı öğrendik. Önce imanı öğrendik daha sonra Kur'an'ı öğrendik de onun sayesinde imanımız arttı.*”^[47] Sadece bu söz bile Hz. Peygamber'in (sas) *tâlim* vazifesini yerine getirirken bunu nasıl tedric üzerine yaptığını anlamak için yeterlidir.

Abdullah b. Ömer (ra) ise bu durumu şöyle bizlere aktarır: “*Uzun bir ömür sürdürdüm; bizden birine Kur'an'dan önce iman nasip olurdu, yani öğretilirdi. Herhangi bir sûre nâzil olunca, sizin Kur'an'ı öğrendiğiniz gibi o sûredeki helal ve haramları, bilinmesi gereken hususları öğrenirdi. Sonra insanlar gördüm; onlardan birine imandan önce Kur'an veriliyor, o da Fâtihâ'dan sonuna kadar onu okuyor, fakat ne emrettiğini, neleri yasakladığını ve nelerin belenmesi gerektiğini bilmiyor. Âdi hurmayı saçar gibi onu etrafa saçıyor.*”^[48]

[46] Buhârî, “İlim”, 10.

[47] İbn Mâce, “Mukaddime”, 9.

[48] Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûrüddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleymân, *el-Mecmâu'z-zevaid ve menbau'l-fevâid*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan, 1409/1989, I, 165.

Allah Resûlü'nün (sas) tedric konusunda nasıl adımlar attığını öğrenmek için ikinci örneğimizi, Hücre-i Saadet'in gözde isimlerinden Hz. Aişe annemizin şu tespiti üzerinden verelim. Hz. Aişe validemiz der ki: "...Kur'ân'dan ilk nazil olanlar, cennet ve cehennem anlatıldığı mufassal sûrelerdir. Sonrasında insanlar İslâm'da toplandıkları zaman helal ve haram konularını içeren sûreler inmiştir. Eğer başlangıçta 'içki içmeyin' şeklinde vahiy inseydi, 'biz asla içki içmeyi terk etmeyiz'; 'zina etmeyin' şeklinde vahiy inseydi 'biz asla zinayı terk etmeyiz' derlerdi. Bu da İslâm'ı kabul etmelerini zorlaştırırdı."^[49]

Hz. Aişe annemizin Kur'ân'ın tedric metodu konusunda söylediği bu söz, Hz. Peygamber'in (sas) tâlim vazifesinde tedriciliği nasıl gözettiğini anlamamız bakımından bize bir ufuk vermelidir.

4.3. Ta'dîl

Ta'dîl; düzeltme, denkleştirme, doğrultma, düzgünleştirme, aşırılıklardan arındırarak itidal üzere kılmaktır. Özellikle biz bu bahiste itidal üzerinde duracağız. Malum olduğu üzere Hz. Peygamber (sas) itidali "Peygamberliğin yirmi dört cüzünden bir cüz" olarak tarif ediyordu.^[50]

Yine başka bir hadisinde itidal meselesine şöyle değiniyordu: "Din kolaylıktır. Dinde kim kendini zora sokar ise (mükemmel ve kusursuz olsun derken onun) altında kalır (ezilir ve büsbütün ibadetten kesilir). O hâlde itidalli davranın, orta yolu izleyin ve ümitvar olun. Günün sabahı, akşamı, biraz da gecesiyle destek ve yardım isteyin!"^[51]

Vasat ümmet^[52] olmanın bir gereği olan itidal, hayatın her alanında müminin en temel esası olması gerektiği gibi tâlim meselesinde de mutedil olmak gerekir. Hz. Peygamber (sas) bu konuda hayatı ile yine bize birçok örnek göstermiştir. Biz bu örneklerin üzerinden şöyle bir tespit yapabiliriz: Efendimiz (sas) asla muhataplarını usandırmaz, onların hallerini dikkate alır, nerede söz ve amel fayda verecekse orada söz söyler, ne hitabı ne muhatabı ne de hatibi zayi edecek hallere kapı açmazdı.

Bu tespiti anlayacağımız bir örnek vermek gerekirse Hz. Peygamber'in (sas) terbiyesinde yetişen Zeyd b. Sâbit'in (ra) şu sözünü verebiliriz: "Bazen biz arkadaşlarımızla oturur, bir şeyler konuşurduk. Resûlullah (sas) bizim yanımıza gelince, biz sözlerimizi değiştirmek isterdik. Ama O (sas) buna

[49] Buhârî, "Fedâilu'l-Kur'ân", 6.

[50] Ebû Dâvûd, "Edeb", 2.

[51] Buhârî, "İmân", 29.

[52] "İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resûlün de size şahit olması için sizi vasat bir millet kıldık..." Bakara 2/143.

müsaade etmez, bizi tekrar konuştuklarımıza döndürür, sonra O da bize katılır, bizimle aynı meseleleri konuşurdu.”^[53]

Hız. Peygamber'in (sas) bu tavrı, gençleri bıktırmamak, onları yanında rahat edecekleri bir hale vardiirmek, muhabbet düzleminde hayattan kopuk bir iletişimin oluşmasına engel olmaktı. Resûlullah'ın (sas) bu tavrını çok iyi anlayan İbn Abbas (ra) bazen talebelerine ders okuturken arada: *“Haydi iştahımızı açın!”* derdi. Talebeler hocalarının bu talebinin ne anlama geldiğini anlamayıp sorduklarında o büyük Kur'ân müfessiri: *“Latife yapın, şiir okuyun, muhakkak ki ruh da beden gibi usanabilir, yorulabilir. Bundan dolayı bazen ruhlarınızı dinlendirin.”* derdi.^[54]

4.4. Tashih

Tashih; yapılan yanlış düzeltme, giderme, o yanlışın yerine doğrusunu koyma, doğrusunu göstermektir. Efendimiz'in (sas) bu yönde de birçok uygulamasını biliyoruz. Yanındaki muhatapları insandılar; doğal olarak yanlış ve hatalı işler yapabilmekteydiler. Efendimiz (sas) de tâlim görevinin bir gereği o hatalı işleri tashih ediyor, düzeltiyordu.

Bu bahsin anlaşılması için birkaç örnek verelim. Meşhur olmuş bir rivayette, Hız. Peygamber'in (sas) mescide bevleden sahâbiye karşı tavrını hatırlayalım. Bir gün Allah Resûlü (sas) sahâbe ile birlikte mescitte oturuyorlardı. Bir bedevi içeriye girdi; ihtimal Efendimiz'e (sas) bir şeyler sorup öğrenecekti. Bir müddet bekledikten sonra küçük abdestini bozmak için mescidin bir tarafına doğru gitti ve orada abdest bozdu. Oradakiler, 'Dur, yapma!' diye müdahale etmek istediler. Allah Resûlü: *“Adamı rahat bırakın, adam işini bitirsin!”* buyurdu. Sonra dedi ki: *“Gidin bir kova su getirip idrarın üzerine dökün ve orayı temizleyin.”* denilen yapıldı. Efendimiz (sas) olaya şahit olan sahâbeye dedi ki: *“Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil!”* Daha sonra Efendimiz (sas) o bedeviyi yanına çağırıldı ve ona yaptığıнын yanlış olduğunu merhamet dolu bir üslup ile anlattı. Ona dedi ki: *“Ey Falan! Mescitler Allah'ın evleridir. Burada Allah zikredilir, namaz kılınır, buraya bevl edilmez.”* O bedevi bu nasihati aldıktan sonra gidip abdestini alıp geldi. Namaz kıldıktan sonra dua için ellerini kaldırdığında şöyle dua etti: *“Allah'ım! Sadece bana ve Muhammed'e merhamet et! İkimizden başka kimseye merhamet etme!”* Resûlullah (sas) bedevinin bu duasını duyunca

[53] Ebû Şeyh, Hafız Ebî Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyan el-İsbahânî, *Ahlaku'n-nebi ve âdabuhu*, Darü'l-Kütübî'l-Arabiyye, Beyrut 1428/2007, s.12.

[54] İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe el-Dineveri, *Garîbü'l-hadis*, Matbaatü'l-Ani, Bağdad 1397/1976, III, 6.

tebessüm etti ve dedi ki: *“Ey Falan! Allah’ın geniş olan rahmetini daralttın.”*^[55] Sadece bu örnek bile Hz. Peygamber’in (sas) yanlışları nasıl tashih ettiğini anlamamız açısından yeterlidir.

Bu konuda başka bir örnek olarak Muâviye b. Hakem’in (ra) kendi başından geçen şu hadiseyi verebiliriz: “Bir gün Efendimiz (sas) ile birlikte namaz kılıyorduk. Cemaatten biri hapsirdi, ben de namazın içerisinde adama: “Yerhemükellah” dedim. Namaz bitti, birden herkes bana dönüp dik dik bakmaya başladılar. Ben de niye bana öyle bakıyorsunuz diye kendimi savundum. O anda arkadaşlarımızla biraz aramız gerginleşti. O halimizi Efendimiz (sas) gördü ve bana hitaben dedi ki: *“Ey Muâviye! Bu ibadetimiz namazdır. Namazda dünya kelamı edilmez. Çünkü namaz tesbih, tekbir ve kıraattir.”* dedi. Böylece Resûlullah (sas), bir yanlışımı düzeltmiş oldu.”^[56]

Son örneği Abdullah b. İkrâş’ın (ra) babasından naklettiği şu rivayet üzerinden inceleyelim: “Kavmim Mürre bin Abîd oğulları benimle mallarının sadakasını Resûlullah’a (sas) göndermişlerdi. Medine’ye gelince Resûlullah’ı muhacir ve ensârın arasında oturmuş olarak buldum. Bir müddet sonra Resûlullah (sas) elimden tutup beni Ümmü Seleme’nin evine götürdü. Eve varınca: *“Yiycek bir şey var mı?”* diye sordu. Bize, içerisinde bolca serid (yağa bandırılmış ekmek) ve et parçaları olan bir tepsi getirildi. Ondan yemek için yanaştık. Ben elimle kabın her tarafını yokladım; tepsinin her tarafından yemeye başladım. Resûlullah (sas) ise önünden yedi. Bir ara sol eliyle sağ elimden tuttu ve: *“Ey İkrâş! Önünden ye! Çünkü yemeğin her tarafı aynıdır.”* buyurdu. Çok utandım ve önümden yemeye başladım. Yemeğin arkasından içerisinde taze ve kuru çeşitli hurmalar bulunan bir tabak getirildi. Bu sefer önümden yemeye başladım. Resûlullah’ın (sas) eli ise, tabağın her tarafında dolaşıyordu. Biraz sonra bana dedi ki: *“Ey İkrâş! Dilediğin yerden ye! Çünkü tabağın içendekilerin hepsi aynı çeşit değildir.”* Ben de tabağın her tarafından yemeye başladım.”^[57]

Bu örnekler üzerinde Hz. Peygamber’in (sas) tâlim görevinin yerine getirilmesinde tashih alanını nasıl kullandığını görüyoruz. Özellikle bütün eğitimcilere örnek olabilecek bu nebevî adımlar, bugünün dünyasına da çok şey söylemektedir.

[55] Buhârî, “Vudû”, 57; Müslim, “Tahâret”, 98; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 136.

[56] Müslim, “Mesâcid”, 33.

[57] İbn Mâce, “Et’ime”, 11; Tirmizî, “Et’ime”, 41.

4.5. Taltif

Taltifi lütfetme, gönül alma, mükâfatlandırma demektir. Biz burada taltif başlığı altında Hz. Peygamber'in (sas) muhataplarına değer vermesini, ihsan ve ikramda bulunmasını, muhataplarına sevgi ve şefkatle yaklaşmasını kastediyoruz. Gerçekten ideal bir eğitim modelinin en önemli ayağı sevgi ve şefkattir. Biz bu yaklaşımın örneklerini Hz. Peygamber'in (sas) hayatının farklı evrelerinde oldukça yoğun olarak görmekteyiz. .

Efendimiz'in (sas) taltif bahsinin anlaşılması için iki örnek verelim. İlk örneğimiz Enes b. Mâlik'tendir. Yıllarca Efendimiz'in (sas) hizmetinde olan Hz. Enes (ra), Resûlullah'ı (sas) çok iyi tanıyan biri olarak bize şöyle anlatır: “Resûlullah biri ile yolda karşılaştığında hemen onun yanına gider onunla konuşurdu. O şahıs Resûlullah'dan ayrılmadıkça Allah Resulü ondan ayrılmazdı. O yüzünü çevirip gitmedikçe Resûlullah ona arkasını dönmezdi. Musafaha yaptıklarında karşı taraf elini çekmedikçe Resûlullah elini çekmezdi. Bir yerde oturdukları zaman Resûlullah da onlar gibi oturur; onların önüne dizlerini bile geçirmezdi.”^[58] Bu ve benzeri örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bütün bunlar Resûlullah'ın (sas) karşısındaki insana verdiği değerden dolayı yaptıklarıydı.

İkinci örneğimizi bize Ebû Hureyre (ra) nakleder. Der ki: “Bir gün gusül almam gereken bir hal olmuştu. Ben gusül almaya giderken birden Resûlullah önüme çıktı. Ben de o halde O'nunla karşılaşmamak için hemen yolumu değiştirdim, kaçıp gittim. Sonra guslümü aldım ve huzur-u nebiye geldim. Resûlullah niçin kaçtığımı sordu. Ben: “Ya Resûlullah! Necistim, o halde sizinle görüşmek istemedim” dedim. Resûlullah: “*Sübhanallah Ey Ebû Hureyre! Hiç Müslüman necis olur mu?*” dedi.^[59] Resûlullah (sas) bu sözü ile bir mümin cünüp bile olsa değerlidir demek istiyor; müminin o halinin bile taltife mazhar olduğunu beyan ediyordu.

5. Sonuç

Allah Resûlü'nün (sas) *tâlim* vazifesinin muhtevası ve usûlü konusuna burada kısaca değinmeye çalıştık. Esasen Hz. Peygamber'in (sas) tüm yaşamı vahiy eksenli olması hasebiyle *tâlim* meselesinin hem teorik kısmı hem de pratik/uygulamaya yönelik örnekliği, Kur'ân'da ve sünette yeterli derecede mevcuttur. Bu örnekliğin güncel hayata aktarımı hususunda ciddi çalışmalara her zamankinden daha çok ihtiyacımız olduğu da aşikardır.

[58] İbn Mâce, “Edeb”, 21.

[59] Buhârî, *Gusl*, 23; Müslim, *Hayz*, 115

Araştırmaların neticesinde Hz. Peygamber'in (sas) ve ashâbın hayatlarına dair bilgilerin netleşmeye başlaması, bizlere *tâlim* meselesinin anlaşılması noktasında önemli bilgiler aktaracaktır. Söz konusu bu verilerin işlenmesi neticesinde çağımızda yaşadığımız pek çok buhran *nebevî tâlim metedolojisi* ile çözüme kavuşacaktır...

KAYNAKÇA

- Abdülbaki, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-Kur'ân-ı Kerim*, Darü'l- Hadis, Kahire 1417/1996.
- Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, el-Mektebetü'l-İslami, Beyrut 1413/1993.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, Ebû Abdullah, *Sahih el-Buhârî*, Müessesetü'r-Risale, Dımaşk 1436/2015.
- Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali b. Musa, *Delâilü-n-nübüvve*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1405/985.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl, *es-Sünen*, Darü'l-Hadis, Kahire 1420/2000.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi, es-Sicistani, *es-Sünen Ebî Dâvûd*, Müessesetü'r-Risale, Dımaşk, Suriye, 1434/2013.
- Ebû'ş-Şeyh, Hafız Ebî Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyan el-İsbahanî, *Ahlaku'n-nebi ve âdabuhu*, Darü'l-Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut 1428/2007.
- Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, (Sad.: İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusreddin Boilelli, Abdullah Yücel), Azim Dağıtım, İstanbul 1992.
- Heysemî, Ebû'l-Hasen Nürüddin Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân, *el-Mecmâu'z-zeva'id ve menbau'l-fevâid*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnan, 1409/1989.
- İbn Fâris, Ebû'l-Hüseyn Ahmed Fâris b. Zekeriyyâ, *Mu'cemü'l-mekâyisu fi'l-lüğâ*, 'Darü'l- Fikr, Beyrut 1415/1994.
- İbn Mace, Muhammed b.Yezid el-Kazvini, *es-Sünen*, Müessesetü'r-Risale, Dımaşk 2013-1434.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe el-Dineveri, *Garîbü'l-hadis* Matbaatü'l-Ani, Bağdad 1397/1976.
- el-İsfahânî, Râgıb, *Müfredâtü elfazi'l-Kur'ân*, Darü'l-Kalem, Dımaşk 1423/2002.
- Müslim b. el-Haccac, Ebû'l-Hüseyn, Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahih*, Müessesetü'r-Risale, Dımaşk 1435/2014.
- Nesaî, Ebû Abdurrahman, Ahmed b. Şuayb, *Sünen en-Nesaî*, Müessesetü'r-Risale, Dımaşk 1435/2014.
- Nevevî, Ebû Zekeriyya Yahya İbn Şerafeddin, *Şerhu sahihî Müslim*, Darü'l-Ma'ri-fe, Beyrut, 1417/1999.

Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebîbekr b. Ferah, *el-Câmi'u li ahkâmi'l-Kur'ân*,
Darü'ş-Şab, Kahire 1372/1952.

Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Ebî İsa, *el-Camiu's-sahih* (Sünenü't-Tirmizî), Mü-
essesetü'r-Risale, Dımaşk 1434/2013.

